

**Corpus Juris Canonici, Per Regulas Naturali Ordine
Digestas, Usuque Temperatas, Ex Eodem Jure, Et
Conciliis, Patribus, Atque Aliunde Desumptas, Expositi**

Opus, Tum In Rebus Obscuris Claritate, Tum Dispersis Collectione ac
delectu, in contrariis conciliatione, eximium, simulque Indicibus ac
Præfationibus, Notisque quamplurimis & exquisitis illustratum, ; In Tres
Tomos divisum

Complectens Prolegomena Ad Jus Canonicum In Se Et Universim
Consideratum

Gibert, Jean-Pierre

Coloniæ Allobrogum, 1735

Sectio I. Exponitur meus Ecclesiæ in Legibus à Superioribus Ecclesiasticis,
circa Res Temporales conditis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74413)

VI. Fidelium Principum potestati Deus suam Ecclesiam credit. CAUS. XXIII. *Quest.* 5. Cap. 20. *Principes* *fin.*

Agnoscant Principes sæculi, Deo debere se rationem reddere propter Ecclesiam, quam à Deo tuendam suscipiunt. *ibid. post. med.* five augeatur pax & disciplina per fideles Principes, five solvatur; ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam tradidit. *ibid. fin.*

VII. Sæculares Principes Catholicos Deus sanctæ fidei, Ecclesiæque protectores esse voluit. *Concilium TRID. Sess. XXV. DECRET. 2. de Reform. Cap. 20. post init.*

VIII. Imperator bonus intrâ Ecclesiam est, non suprâ Ecclesiam; bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non recusat. CAUS. XXIII. *Quest.* 8. Cap. 21. *convenior. §. 6.*

Tributum Cæsaris est; non negatur. Ecclesia Dei est; Cæsari utique non debet adjici: quia jus Cæsaris esse non potest templum Dei. Quod cum Imperatoris honorificentia dictum nemo potest denegare. Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? *ibid.*

IX. *Concilium TROSLEIANUM Anni 909. Cap. 1. TOM. IX. CONC. p. 524.* Principes concedet, ut privilegia ab antiquo Ecclesiis concessa roborent & stabiliter observari jubeant, & quemadmodum, ab antecedentibus Regibus honoratæ, vel rebus ampliatae seu dotatæ fuerunt, ita de cæterò, sub omni integritate, salva æquitatis ratione, permaneant.

X. Cognoscant Principes sæculi, Deo debere se rationem reddere propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt. *CONC. PARIS. VI. An. 829. lib. 2. Cap. 2. fin. TOM. VII. CONCIL. pag. 1640.*

XI. Vide *Concilium MOGUNTINUM I. Anni 857, in Epistola ad LUDOVICUM fin. TOM. VIII. CONC. pag. 40. & Cap. 4. & Cap. 6.* ubi inter alia dicit, zelo Dei oportet vos defendere Ecclesias CHRISTI, qui vobis regnum in terra & dominationem tribuit; adductisque postea exemplis priorum Imperatorum ad id excitat.

XII. Pertinet hoc ad Reges sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam & sine diminutione velint servari matrem suam Ecclesiam, undè spiritualiter nati sunt. *NICOL. I. ad Conf. Bulgarorum Cap. 18. TOM. VIII. CONC. p. 526.*

Collecti hætenus Canones circa Distinctionem, Qualitatem & Materiam Legum sequenti Titulo explicabuntur, eorumque utilitas demonstrabitur.

TITULUS VIII.

De LEGIBUS ab ECCLESIA vel à PRINCIPES conditis, quæ excedere videntur condentis potestatem; sed potissimum de Ecclesiæ Legibus hujusmodi. Ubi varia ipsarum species exponuntur; & discutitur, quænam sit earum autoritas.

Res in species dividi possunt Superiorum Ecclesiasticorum Decreta, pro variis argumentis, circa quæ illa sanciantur: 1°. Quædam versantur circa argumenta merè Temporalia; quales sunt Canones circa *Manumissionem servorum*, qui reperiuntur in 1°. *Arausicano. 2°. Arelatensi. 5°. Aurelianensi. 2°. Marticonensi*, & quibusdam aliis Conciliis. Plura extant hujusmodi Decreta, quæ *Judeos* respiciunt; juxta ea, quæ jubent, ut illi vestes peculiare gerant, quibus à cæteris hominibus distinguantur; quæ prohibent eos certis diebus in publicum prodire, & palam operari diebus festis Christianorum, eosque damnant in quandam pecuniæ summam Ecclesiæ Parochiali quotannis solvendam. Hæc rotidem sunt Leges *Concilii Lateranensis IV. habiti An. 1215. sub Innoc.*

III. *Can. 67. 68. 69. Concilii Narbonensis An. 1227. Can. 2. 3. 4. Viennensis, in Austria, An. 1267. Can. 15. 16. 17. & complurium aliarum Synodorum Sæculis XII. XIII. XIV. habitarum.*

Nihil est, quod magis ad autoritatem temporalem pertineat, quam quod constituitur *Can. 17. hujus Concilii Viennensis.* In eo damnantur *Judei*, in quos spiritualis potestas, quam Deus Ecclesiæ impertitus est, non habet jurisdictionem; atque sanciantur carcer, verbera, multa pecuniaria, & depositio, quæ totidem sunt Poenæ Temporales. *Si quis verò Judæus cum aliquâ Christianâ fornicationis vitium deprehensus fuerit commisisse, quoadhuc decem marcas argenti, ad minus, pro emendatione solverit, districto carceri mancipetur; & mulier Christiana, quæ tam damnatum coitum elegerit, per civitatem fustigata, de ipsâ civitate, sine spe redeundi, penitus expellatur.*

Multa sunt in *Tridentino* Decreta ad primam hanc speciem revocanda. v. g. illud, quod omni patrimonio exiit Duello dimicantes; & omnia Decreta, quæ Judici Ecclesiastico tribuunt facultatem damnandi Laicos in multam pecuniariam, etiam in re civili.

Legum Ecclesiasticarum species *Secunda* complexitur eas, quæ merè Ecclesiasticæ sunt; & *Tertia* eas, quæ circa argumenta mixta versantur. Triplicem hanc Legum speciem accuratè distinguere opus est, & investigare, quænam sit Ecclesiæ autoritas circa unamquamque; ut Spiritualis Potestas cum Temporalis concilietur; ut in singulis argumentis capita ad alterutram pertinentia distinguantur, & quænam denique sit utriusque potestas.

SECTIO I.

Exponitur MENS ECCLESIAE in LEGIBUS à Superioribus Ecclesiasticis, circa RES TEMPORALES, conditis.

Confundenda non sunt omnia Conciliorum, & Pontificum Decreta, circa Res Temporales. Verum, ut minus perturbatè exponatur, qualis sit autoritas illorum, & majori cum certitudine detegatur mens eorum, à quibus illa profecta sunt, ipsa in *Quinque* species distribuam.

Plura ex iis sunt tantum pia Consilia, à Patribus, qui Conciliis interfuerunt, quique ea ad fidelium sanctificationem utilia duxerunt, Regibus proposita. Hujus generis sunt Canones ex *Lateran. IV. & ex Narbon. Vienn. & Trident.* Conciliis, modò laudatis. Item plura ejusmodi propositorum exempla occurrunt, in Regestis eorum, quæ gesta sunt in Conciliis Gallicanis; maxime quoad media, quæ adhibenda erant, ad debilitandam & paulatim extinguendam Calvinistarum sectam in ditione Gallicanâ. Etenim Pastores nostri non sibi arrogat, ut autoritate suâ Ecclesiasticâ, ad vim statutorum, omnes & singulos articulos à se propositos evahere possint. Si nonnullos executioni mandari non curat Rex, ipsi ob id non scandalisuntur; quippe qui gnari sint, quòd iis ille suam autoritatem impertiretur, atque eos in Leges converteret, nisi in præsentiarum malum, quod indè Republica sentire posset, superaret bonum, quod ex illis speratur. *CONC. INSULAN. TOM. XI. CONCIL. pag. 2350.*

Concilium INSULÆ, in Comitatu, An. 1253. habitum evidenter supponit Decreta Conciliorum circa Res Temporales esse mera proposita, priusquam à Principibus adoptentur. *Concilium ARELATENSE, An. 1234.* penas pecuniarias in contemptores excommunicationum constituerat; *Concilium Insularum* illius Decretum confirmat, sub clausula tamen, si Domini temporalis consensus impetrari queat. *Contra contemptores excommunicationum servetur quod continetur in Concil. Arelatensi, si hoc poterit per Temporales Dominos obtineri.*

An.

An. 1288. Senatus Parisiensis Judices Ecclesiasticos vetuit, ne pœnas pecuniarias in Judæos pronuntiarent. Subjicio verba quæ referuntur. *Cap. 36. Probationum Libertatum Ecclesie Gallicane* n. 9. pag. 1370. *In Parlamento Pentecostes An. 1288. fol. 79. 6. dictum fuit, quod Prelati aut eorum Officiales non possunt pœnas pecuniarias Judæis infligere, nec exigere per Ecclesiasticam censuram, sed solummodo pœnam à Canone statutam, scilicet Communionem fidelium, sibi subtrahere.* Decretum hoc luculenter probat, celebri huic collegio persuasum fuisse, Canones, qui supersunt adversus Judæos, ex autoritate Ecclesiasticâ non esse profectos.

Alii sunt Canones circa Res Temporales, qui intra meri *propositi* limites non continentur, ut præfati; sed conditi fuerunt ab Ecclesia, ut, quatenus potest, Legum secularium, ad fidei promulgationem, hæresion extirpationem, & generaliter, ad Ecclesiæ bonum utilium executionem procuraret*.

An. 1228. S. LUDOVICUS Constitutionem promulgavit in Hæreticos & Excommunicatos, qua Hæreticos eorumque fautores omnibus Officiis & Dignitatibus privat; item, factione Testamenti, & omnibus bonis, tam mobilibus, quam immobilibus; nec non præcipit Baillivis suis, ut apprehendant bona eorum, qui anno integro Excommunicati manebunt; & prohibet illa restituere, priusquam absoluti fuerint, & sine suo speciali mandato.

Art. 2. „Ad ipsorum (Hæreticorum) extirpationem statuimus, quod Hæretici, qui à fide Catholicâ deviant, quocumque nomine censeantur, postquam fuerint de hæresi, per Episcopum loci, vel per aliam Ecclesiasticam personam, quæ potestatem habeat, condemnati, indilate animadversione debita puniantur.

„Art. 3. † „Ordinantes etiam & firmiter decernentes, ne quis Hæreticos receptare, vel defensare, quomodolibet, aut ipsis favere, aut credere quoquomodo præsumat; & si aliquis contra prædicta facere præsumperit, nec ad testimonium, nec ad honorem aliquem de cætero admittatur, nec possit facere Testamentum, nec successionem alicujus hæreditatis habere. Omnia bona ipsius mobilia & immobilia sint ipso facto publicata decernimus, ad ipsum, vel ad posteritatem ipsius nullatenus reverti sura.

Art. 7. „Statuimus ut excommunicati vitentur, secundum Canonicas sanctiones; & si aliqui per annum contumaciter in excommunicatione persisteant, ex tunc temporaliter compellantur redire ad Ecclesiasticam unitatem, ut, quos à malo non retrahit timor Dei, saltem pœna temporalis compellat.

Art. 8. „Unde præcipimus quod Ballivi nostri omnia bona talium excommunicatorum, mobilia, & immobilia, post annum capiant, nec iis aliquo modo restituant, donec prædicti absoluti fuerint: nec tunc etiam, nisi de nostro speciali mandato.

Constitutio hæc unum est ex illustrioribus, quæ supersunt, monumentis pietatis S. Ludovici, ejusque zeli, ad conversionem Hæreticorum, & Excommunicatorum correctionem. Concessâ sibi divinitus potestate sapiens utitur Princeps, adeo usque, ut Hæreticos & Excommunicatos bonis exuat, sed unâ docet nos, sibi persuasum esse solos Principes hanc pœnam sancire posse.

Vult Excommunicatorum bona capta manere, donec absoluti fuerint, Ecclesiæque satisfecerint; sed ab Episcopali iudicio non pendet, ut ea restituantur. Juber ut suum expectetur mandatum speciale, nec tunc etiam, nisi de nostro speciali mandato.

† Antè S. Ludovicum, LUDOVICUS VIII. ejus Pater, circa eandem rem Constitutionem fecerat. Hoc

* An. 1225. FRIDERICUS II. Imperator, similem edidit Legem quoad Hæreticos, & Excommunicatos, quæ excusa est ad *Calcem Corporis Juris*, p. 539. Editio Vitre.

† TOM. XI. CONCIL. pag. 423.

† TOM. XII. CONCIL. pag. 304.

Tom. I.

à Concilio NARBON. An. 1227. discimus. Hæc sunt ejus verba. *Can. 1.* „Felicis recordationis Dominus Ludovicus Rex Francorum, attendens quantâ pertinaciâ Laici Provinciæ Narbonnensis & quarundam partium adjacentium, in præjudicium animarum suarum, Sententiam Excommunicationis contemnerent, contra hujusmodi pertinaciam olim apud Apamiam constitutus, à Consilio Domini Romani Sancti Angeli Diaconi Cardinalis, tunc Apostolicæ Sedis Legati, omnium etiam Prælatorum de Franciâ, qui præsentibus fuerant, pro Ecclesiasticâ Libertate statuit, ut, quicumque, post trinam admonitionem, excommunicari se permiserit, in novem Libris & uno Denario Turonensi puniatur; si verò per annum, contumaciter in Excommunicationis Sententiâ permanerit, bona ejus omnia cadant in commissum. Quam Constitutionem nos Petrus, Archiepiscopus Narbonnensis, de consilio fratrum & suffraganeorum nostrorum, & approbatione totius Concilii, mandamus & statuimus, atque præcipimus de cætero in Provincia Narbonnensi ab omnibus inviolabiliter observari, itâ videlicet, quod si fortè Excommunicatus in prædicta summa puniri nequiverit, minori, vel aliâ secundum providentiam sui Diocesani Episcopi puniatur, sicut à Prælati Franciæ observatur. Juxtâ ordinem quem Guillelmus DE PODIO Laurentii servavit in Chronico suo, Concilium Apamiense, in quo Ludovicus VIII. hanc Constitutionem fecit, habitum fuit exeunte Anno 1226. paulò antè mortem ejusdem Principis. Idem Historicus scribit Concilium Narbonnense præfatum, quadragesimâ subsequenti celebratum fuisse. *Cum enim* (inquit *Cap. 36.*) *esset Apamiæ Rex (Ludovicus VIII.) ibi multa consilio Cardinalis & contra contemptores Clavium Ecclesie animadvertit, statuto necessario & salubri, de quo fit mentio in Concilio Narbonnensi, in sequenti mox quadragesimâ celebrato, quod incipit felicis recordationis.* Concilium Biterrense habitum An. 1246. refert Decretum Concilii Narbonnensis *Can. 36.* CONCIL. TOM. XI. pag. 684.

Antequam hæc Leges promulgata fuissent, quædam Concilia eandem pœnam adversus Excommunicatos tulerant, atque adversus Hæreticos, eorumque fautores. Exindè Concilia, *Tolosanum*, An. 1229.; *Biterrense*, An. 1246.; *Talentinum*, An. 1248.; *Albigense*, An. 1254. pluraque alia, similes quoque Canones condiderunt.

Decreta Conciliorum, quæ Principum Constitutiones præverunt, nihil aliud erant quam pia proposita, quæ effectum habere non poterant, nisi Reipublica moderatores iis autoritatem impertirentur. Concilia, quæ secuta sunt, Canones suos fecerunt, ut, quatenus poterant, procurarent executionem Legum Principum Christianorum, quas utilissimas rebantur ad extirpationem hæresion, & propagationem fidei, *Canon. 1.* *Concilii Narbon.* modò relatus, & *13.* *Concil. Valent.* An. 1248. invictè probant Decreta hæc facta non fuisse, nisi ad Legum Civilium normam. Patres Valentinenses hos Canones fecerunt adversus eos, qui excommunicationes contemnunt, jubent ut, quoad francigenas, observetur Constitutio *Cupientes*, quæ est *Ludovici*, cujus aliquot articuli supra relati sunt, & alii declarentur infames, absolviq; nequeant nisi à Pontifice. „De contemptoribus Excommunicationum, quantum ad eos qui sunt in Regno Franciæ, observetur illa Constitutio, *Cupientes*, & Concilium Apamiarum: quantum ad alios, qui non sunt in Regno, statuimus, quod si persisteant per sex menses in excommunicatione, & moniti noluerint respicere, denuntientur infames, & excommunicati, in locis ubi morantur, & in locis vicinis, à quâ infamiâ non nisi per Sedem Apostolicam absolvantur.

Concilium ALBIGENSE An. 1254. habitum. *Can. 32.* contra Episcopos excommunicationum contemptores, distinguit quoque, inter Episcopos Gallicanos, &

exteris: Jubet, ut, quoad posteriores, observetur Canon. 17. Conc. Valent. &, quoad priores, exequatur Decretum Concilii Narbon. supra relatam. „Circa Episcopos & excommunicationum temerarios contempores, quantum ad eos, qui sunt in Regno Franciæ, statutum Narbonensis Concilii, quantum verò ad illos, qui sunt extra Regnum Franciæ, Valentinum Concilium observetur „

Ratio, propter quam hoc Decretum alias pœnas statuit in excommunicatos regnicolas, quàm in extraneos, à Regibus nostris non pendentes, est, Principes horum Excommunicatorum Domini, nullam fecerant Constitutionem ei similem, quæ in Galliâ obtinebat; undè Patres illius Concilii suam auctoritatem adhibere non potuerunt, ut ejus executionem procurarent; & coacti fuerunt exigere solummodò pœnas Ecclesiasticas, compertum habentes, quòd ad Principes solos pertinebat, ut subditos suos bonis temporalibus exuerent.

Notandum est quòd duo Cardinales Legati Pontificis huic Concilio præsidebant, & quod Canon 3. inter eos, qui vulgò tribuuntur Lateranensi IV. An. 1215.; jubet, ut Hæretici bonis omnibus spoliarentur, eademque pœnâ afficiantur ii, qui per annum in Excommunicationis vinculo perseverabunt.

„Bona hujusmodi damnatorum, si Laici fuerint, confiscantur; si verò Clerici, applicentur Ecclesiis, à quibus stipendia perceperunt. Qui etiam inventi fuerint solâ suspitione notabiles, nisi juxta considerationem suspitionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congruâ purgatione monstraverint, Anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur; itâ quòd, si, per annum, in Excommunicatione persisterint; ex tunc velut hæretici condemnentur „

Si Patres Concilii Valentini persuasum habuissent, hoc Decretum Conc. Later. IV. esse Legem, cui omnes fideles teneantur parere, independentes à Principum approbatione, pœnam hanc adversus Hæreticos tulissent sine regionum distinctione, &, quoad Galliâ incolas, suum Decretum Concilii Generalis potius quàm Legis Civilis auctoritate, munivissent.

Si Nota superior attentè perpendatur, nullus supererit dubitandi locus, quin hoc Lateranense Decretum spectatum fuerit dumtaxat ut Consilium, quod Episcopi hujus Synodi Principibus proposuerunt. Undecim postea annis, unus Cardinalis, Legatus Pontificis, Ludovicum VIII. rogavit in Concilio Apamiensi, ut Legem ferret in Contemptores Excommunicationis. Anno sequenti coactum fuit Narbonæ Concilium, quod suam auctoritatem adhibuit, ut hujus Legis executionem procuraret, quodque asserit eam in Galliâ universâ custodiri, sicut à Prelatis Franciæ observatur; nullam autem facit mentionem Decreti Concilii Lateranensis, An. 1228.

S. LUDOVICUS novum Edictum fecit, eò Severius, quod Pater ipsius tulerat. Concilium Valentinum 22. annis post, Decretum circa hanc rem condidit, solumque innititur his S. Ludovici & Ludovici VIII. Legibus; eas executioni mitti procurat, quoad Excommunicatos Galliæ, pœnasque spirituales tantum decernit adversus Excommunicatos externis Principibus subditos. Verosimile non est quòd neque Concilia, in suis Decretis, neque Principes, in suis Constitutionibus, laudavissent Canonem 3. Concilii Lateranensis IV. si persuasum fuisset fidelibus illud esse veram Legem, atque Ecclesiam à Deo accepisse facultatem statuendi circa hoc argumentum.

Paulò post hoc Quartum Concilium Lateranense, plura Concilia in Galliis habita, pœnas temporales decreverunt adversus Hæreticos, eorumque fautores. Concilia, Tolosanum, Albigense, & quædam alia similes Canones fecerunt. Jubent ut prædia eorum capiuntur, qui sinent Hæreticos in eis commorari, utque Ballivi, si fortè negligant officium suum in Hæ-

reticorum inquisitione & punitione, interdicantur ab Officio, denuntienturque incapaces alterius cujuscumque dignitatis.

Unus est articulus in Canone 3. Concilii Lateranensis IV. adversus Dominos temporales, qui ex districtu suo ejicere negligunt incolas Hæreticos, sed non tribuit facultatem Conciliis Provincialibus, eos bonorum suorum amissione punire; jubet solum, ut Episcopus, Metropolitanus, ejusque suffraganei, eos excommunicent, & nisi post excommunicationem, intra annum satisfaciant, id referatur ad Pontificem, qui Vasallos ipsorum Sacramento fidelitatis absolvet. „Si verò Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit, ab hac hæretica fœditate, per Metropolitanum & ceteros comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur; &, si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc Summo Pontifici ut ex tunc ipse Vasallos ab ejus fidelitate denunciaret absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam exterminatis Hæreticis sine ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent &c. „ Undè confici potest Concilia Gallicana sua Decreta non fecisse ad confirmandum, aut suscipiendum Canonem 3. Lateranensis IV. verum suam auctoritatem Principum nostrorum auctoritati consociare studuisse, ut horum Constitutiones fidelius observentur.

Ad hanc Tertiam speciem Legum Ecclesiasticarum circa Res Temporales referri possunt Canones, qui nova Tributa imponi vetant, auferre vetera. Concilia, à quibus hæc Decreta profecta sunt, non sibi arrogaverunt jus imponendi Leges Principibus, imò Decreta supremæ Potestatis Temporalis asserunt, adversus usurpationes quorundam Dominorum privatorum, qui tributa imponere audebant, quamvis hanc potestatem à Superioribus suis non accepissent. Pleraque è Conciliis, quæ hos Canones fecerunt, diserte exponunt aliam non fuisse Ecclesiæ mentem. En Statutum Concilii Lateran. III. An. 1179. habiti, sub Alexandro III. Pontifice Can. 22. CONC. TOM. X. pag. 1520. „Nec quisquam alicui novas Pedagogiarum exactiones sine auctoritate Regum, & Principum consensu, statuere, aut statutas de novo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temere præsumat; si quis enim contra hoc venire præsumperit, & communione non destiterit, donec satisfaciat, communionem careat Christianâ „ Concilium Avenionense, An. 1209. cui præfuerunt duo Legati Pontificis INNOC. III. eandem facit exceptionem, nisi tributa hæc de Principum consensu exigunt Can. 6. TOM. XI. CONC. pag. 44. „Jubemus ut tam Ecclesiastica personæ, quàm Sæculares, à Pedagogiis, Guidagiis, Salinariis, & aliis indebitis exactionibus, per excommunicationis sententiam in personas, & interdictum personarum, penitus destitente compellantur, nisi fortè Regum, vel Imperatorum concessione probaverint se habere „

Tertia species Legum Ecclesiasticarum, circa Res Temporales, complectitur Canones, quos fecerunt Concilia ex vigore auctoritatis, quam à Principibus acceperant. Hujus generis sunt Canones Arauscani I. Arelatenensis II. & Aurelianensis V. circa Manumissionem servorum. „In Ecclesiâ manumissos (inquunt Patres) vel per Testamentum Ecclesiæ commendatos, si quis in servitium, vel obsequium, vel ad Colonariam conditionem imprimere tentaverit, anidiversione Ecclesiasticâ coërceatur „ Idem præcipit Canon 7. Aurelian. V. „Quia plurimum suggestionem comperimus, eos, qui in Ecclesiis juxta patrioticam consuetudinem à servitio fuerint absoluti, pro libito quorumcumque iterum ad servitium revocari, impium esse tractavimus, ut, quod in Ecclesiæ consideratione à vinculo servitutis absolvitur, irritum habeatur; ideò pietatis causâ communi consilio placuit, observandum, ut quæcumque mancipia ab ingenuis Dominis servitute laxantur, in eâ liber-

„ libertate maneat, quam tunc à Dominis perceperunt; hujusmodi quoque libertas si à quocumque pulsata fuerit, cum justitia ab Ecclesiis defendatur, „ præter eas culpas, pro quibus leges collatas servis „ revocari jusserunt libertates „

Plura alia Concilia Leges tulerunt in hanc rem. Constat manumissionem servorum ejusque modum pendere omnino à Supremâ Potestate temporali, & Deum non dedisse Episcopis facultatem statuendi, ut Manumissio sit legitima, cum facta fuerit in Ecclesiâ sub testimonio Pastorum. Usus hic sub Imperatore Constantino initium habuit. Hæc scribit SOZOMENUS sub finem *Cap. IX. Lib. I. Historiæ*, postque illum CASSIODORUS *Historiæ Tripartitæ, Lib. I. Cap. 9.* „ Cum ob nimiam legum severitatem, potior libertas, quam Romanam Civitatem vocant, etiam volentibus Dominis, difficile admodum acquireretur; tres „ tulit leges quibus constituit, ut quacumque in Ecclesiâ, sub testimonio Sacerdotum libertate donati „ essent, Civitatem Romanam consequerentur. Hujus „ piæ institutionis judicium ætas nostra adhuc retinet, cum moris sit, ut Leges hæc de re scriptæ „ præfigantur in tabulis manumissionum „

Una è Legibus, quarum meminit *Sozomenus*, ad nostrum usque sæculum non remansit: aliæ duæ sunt in *Codice Justiniano, Tit. de his qui in Ecclesiis manumittuntur*. Secunda tantum extat in *Codice Theodosiano, Lib. I. Tit. VII. Cap. 58.*

Diu viguit in Galliâ modus hic servos manumittendi, ut patet ex *Capitul. 1°. Regis Dagoberti*, cui Titulus *Lex Ripuariorum*. Omnes ejus solemnitates exponit, *Capitul. Tom. I. pag. 41.* „ Hoc etiam jubemus ut qualicumque francus, & riparius seu tabularius servum suum pro animæ remedio, seu pro pretio, secundum Legem Romanam, liberare voluerit, ut in Ecclesiâ, coram Presbyteris, Diaconis, seu cuncto Clero & Plebe, in manu Episcopi, servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat ut ei tabulas secundum Legem Romanam, quâ Ecclesiâ vivit, scribere faciat, & tam ipse quam & omnis procreatio ejus liberi permanent, & sub tuitione Ecclesiæ consistant „ *Cap. 58. n. 1.*

Ex *Cap. 32. Lib. V. Capitul.* apparet Gallos hunc morem retinisse usque ad Sæculum IX. *Tom. I. Capitul. pag. 891. Manumissiones in Ecclesiâ sunt celebrande.*

In Africâ, Ecclesiâ, ineunte Sæculo V., nullam habebat autoritatem in manumissione servorum. Amplissima hæc Ecclesiâ, dum congregata esset, statuit rogandum esse Imperatorem, ut sanciret morem Italicum circa hanc rem in Africâ observari. Duo *Canones* qui extant in Concilio, quod vulgò dicitur *Africanum*, sunt nota certa deliberatum hoc fuisse pluribus in Conciliis. Verosimile non est idem Concilium duos Canones circa hoc argumentum condidisse. En *Can. 31. Conc. Africani Tom. II. Conc. pag. 1650.* „ De manumissionibus sanè in Ecclesiâ dicendis, si id nostri Confacerdotes per Italiam facere reperiantur, nostrâ etiam erit fiduciâ istorum ordinum sequi: datâ plenè licentiâ misso Legato, ut quacumque digna fide pro statu Ecclesiæ & salute animarum agere potuerit, nos laudabiliter in conspectu Domini accepturos. Quæ omnia si Sanctitati vestræ placent, edicite: ut & meam suggestionem ratam esse vobis advertam, & nostram omnium confessionem sinceritas eorum libenter accipiat. Ab universis Episcopis dictum est, omnibus placent hæc quæ injuncta sunt peragenda, & prudenter à tuâ Sanctitate narrata „ Et in *Canone 49. hujus Collectionis*: „ Item placuit ut de manumissionibus in Ecclesiâ celebrandis, ab Imperatore petatur „ *Canones hi inserti fuerunt Codici Ecclesiæ Africana. Prior est 64us. & Posterior 82us. Tom. II. Conc. pag. 1088.*

Dubitari igitur nequit, quin Ecclesiæ potestas quoad servorum manumissionem, Legibus civilibus innixa sit, & Concilia nonnisi post acceptam à Principibus au-

Tom. I.

toritatem super hac re, Canones fecerint. Infinitus est in Conciliis numerus Canonum, qui ad hanc Tertiam speciem Legum Ecclesiasticarum circa Res Temporales, referri possunt. Videlicet ii, qui jubent ut bona Ecclesiæ immunia sint à tributis: ut Loca sancta jus azili habeant pro reis: ut Causæ Clericorum judicentur ab Episcopis; etiam quoad Res Civiles: & plures alii. Modus, quo hi Canones compositi sunt, non indicat qua auctoritate Episcopos eos fecerint: perrarò significant, se hanc facultatem à Principibus accepisse, seque ex Legum Civilium vigore solummodò statuere. Hæc est origo erroris quorundam Scriptorum recentiorum, qui nullum animadvertentes discrimen in formâ Canonum circa Res Spirituales & circa Res Temporales, arbitrati sunt eos manare à potestate spirituali, quam Deus Episcopis largitus est.

Pro Quarta specie Legum circa Res merè Temporales Ecclesiæ tributarum, assignari possunt Decreta, quæ Principes fecerunt in Comitibus Episcoporum aliorumque Magnatum ditionis suæ, quæque vulgò *Canones* vocantur, quamvis autoritas Ecclesiæ in eis haud intervenerit, & Principes solummodò consuluerint Episcopos, velut personas magna prudentia & summa probitate commendabiles.

Compilatores, qui Concilia Gallicana, Hispanica, & Anglicana ediderunt, plures ex ejusmodi Conventibus illis inseruerunt sub nomine *Conciliorum*; quamvis hoc verbum *Concilium*, Conventibus Ecclesiasticis sit affectatum. Concilium quoddam Anglicanum Gratialem An. 929. habitum, constituit, ut unica sit in Regno integro Monetæ species: ut Moneta in certis dumtaxat Locis cudatur, & manus adulteratorum Monetæ amputentur. Constat, hæc statuta ex potestatis spiritualis jurisdictione non esse. Verum quidem est *Præfationem & Canones* indicare, qualis fuerit autoritas Regum hoc in Concilio; sed plura sunt, in quibus omnia eadem ratione, atque illic, gesta sunt, quamvis ita disertè non dicatur, Decreta ex autoritate Principum profecta esse.

Huic speciei adjici possunt Decreta ad Autoritatem temporalem spectantia, quæ sub autoritate Principum confecta sunt à pluribus Synodis, voluntatis illorum gnaris, & sæpè etiam illis præsentibus. Hujus generis est Decretum à Concilio *Matisconensi II. An. 583.* factum, circa observationem Diei Dominicæ. Sancti in eos, qui parere renitent, ut, si *causidicus fuerit, irreparabiliter causam amittet; si rusticus aut servus, gravioribus fustium ictibus verberabitur.* Ejusmodi Sanctio à Spirituali Potestate exire nequit. Ex Edicto Regis *Gumtrami* ejusdem anni, discimus, illam Synodum hoc sub ejus autoritate Decretum fecisse.

In his *Quatuor* speciebus Legum Ecclesiasticarum circa Res Temporales, *Concilia* dumtaxat attingi, quæ habita sunt, ut darentur regulæ Provinciis, in quibus Ecclesiasticæ personæ temporalem autoritatem supremam non haberent.

Quinta superest species, continens Leges Civiles Episcoporum, qui Principes Temporales sunt in locis, ubi Episcopi supremam autoritatem temporalem exercent.

Leges administrationem Civilem respicientes, vulgò confulse cum Ecclesiæ Canonibus reperiuntur. Ibi enim Sæcularis atque Spirituales Magistratus unus atque idem Legislator est, qui Decreta sua, quomodo libuerit, ordinare potest, atque Ecclesiasticis viris eam, quam voluerit, administrationis temporalis partem credere. Hæc ratio una est ex eis, propter quas Concilia *Roma* habita, ex quo Pontifices ejus Domini facti sunt, plena sunt Decretis ad regimen Reipublicæ pertinentibus. Pontifices non intendunt, ut omnes hi Canones omnium Statuum Christianorum Leges evadant. Ea partim fecerunt ad temporalem Urbis Romæ administrationem, Provinciarumque sibi subditarum: v. g. *Canon. 12. Concilii Lateran. An. 1122.* sub CALIXTO II. habiti, quodque pri-

B 3

mq

mo loco ponitur inter Occidentalia Generalia, est potius Ordinatio Politicæ temporalis, quam fecit Pontifex, ex curia, Concilio, & consensu præfecti, ut patet ex verbis Canonis, quàm Lex Ecclesiastica omnibus Ecclesiis consulto proposita. *Tom. XI. CONCIL. p. 898.* Illam verò pravam defunctorum porticanorum consuetudinem, quæ hæctenus ibi fuit ex fratrum nostrorum & totius curiæ Consilio, nec non & vestro atque consensu præfecti, removendam censemus, ut porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona, contra morientium deliberationem minime pervadantur, ita tamen, ut porticarii in Romanæ Ecclesiæ & nostra nostrorumque Successorum obedientiâ & fidelitate permaneant.

Idem de *Decretalibus* dicendum est. Plures sunt, quæ Civiles effectus ordinant, quasque non fecissent Pontifices, si eam solùm habere potestatem, quam Deus Petro indulset, cujus Successores sunt. Illa autoritas non continetur in dignitate *Capitis Ecclesiæ* quam instituit CHRISTUS. Illa non gaudebant, priusquam Reges nostri eos Dominos supremos fecissent, nihilque in ipsorum Decretis ævi superioris simile occurrit. Nunc de aliis Ecclesiæ Legibus disputandum est, quæ circa Res merè Temporales non versantur.

SECTIO II.

DE LEGIBUS ECCLESIAE MERÈ ECCLESIASTICIS.

Secundo generi Legum Ecclesiæ subjeci eas, quæ merè Ecclesiasticæ sunt; id est, quæ nullam cum administratione Temporalis connexionem habent, quarumque observatio nullam in Reipublica regimine mutationem inducere potest. Quales sunt eæ, quæ præcipiunt fideles Eucharistiæ Sacramentum in Pascha accipere, suaque peccata semel in anno saltem, proprio Sacerdoti confiteri. Hæ à Spirituali Potestate unicè pendent & Principum, quatenus politicorum, auctoritatem non respiciunt Magistratum: si autem aliquando ipsorum notioni subjaceant, id solùm fit quatenus illi sunt Ecclesiæ Protectores, ut in suo Regno illas executioni mandari procurent.

Quamvis ad Principes solos pertineat Legum, circa res merè temporales, latio, supra observavi jus illud ab Ecclesia pluries exercitum fuisse: idem vicissim factum reperimus circa res merè spirituales. Principes supremi Religioni Christianæ mancipari fatentur eas ab Ecclesiæ Jurisdictione unicè pendere. Hoc non obstitit quominus Imperatores piissimi facerent Leges, non solùm circa Ecclesiasticam Disciplinam, sed etiam præcipua fidei capita. Cum enim Deus Ecclesiæ tutelam ipsis mandaverit, se obligatos esse rati sunt, ad utendum auctoritate, quam ab ipso acceperunt, ut Ecclesiæ Decreta recipi procurarent, cavillantesque flagitiosos atque Hæreticos contenderent.

THEODOSIUS MAGNUS Imperator Legem promulgavit An. 381. contra Arianorum, & Eunomianorum Hæreses: *Leg. nullus Cod. THEOD. Lib. XVI. Tit. v. Leg. 6. & Cod. JUST. Lib. I. Tit. 1. Leg. 2.*

Illustri huic Ecclesiæ protectori non sufficit subditis jubeat ut fidem Nicænam amplectantur, ejus ipse articulos determinat, eaque ratione exponit, quæ fidei Catholicæ expositio ab Episcopis concinnata potius quàm Lex Civilis videtur.

Nullus Hæreticis ministeriorum locus, nulla ad exercendi animi obstinationis dementiam pateat occasio, sciant omnes, etiam si quid speciali quolibet rescripto per fraudem elicto ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum Hæreticorum ab illicitis Congregationibus turbæ: Unius & Summi Dei nomen ubique celebretur; Nicænae fidei dudum à majoribus traditæ & divinæ Religionis testimonio atque adfessionis firmatæ, observantia semper mansurâ

teneatur: Photiniana labis contaminatio, Ariani sacrilegii venenum, Eunomica perfidia crimen, & nefanda monstrosos nominibus autorum prodigia Sectarum, ab ipso etiam aboleantur auditu. Is enim Nicænae adfector fidei, & Catholica Religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum Filium Dei uno nomine confitetur, Deum de Deo, lumen de lumine, qui Spiritum Sanctum (quem ex summo rerum Parente & speramus & accipimus) negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensu viget incorruptæ Trinitatis indivisa substantia, quæ Græci assertione verbi *zoiæ* rectè creditibus dicitur. Hæc perfectio nobis magis probata, hæc veneranda sunt. Qui verò iisdem non inserviunt, desinant affectatis doctis alienum veræ Religionis nomen assumere, & suis apertis criminibus denotentur, ab omni summo Ecclesiarum limine penitus arceantur, &c.

Nonne hæc verba sunt expositio fidei? *Is enim Nicænae adfector fidei & Catholicae Religionis verus cultor est accipiendus, qui omnipotentem DEUM & CHRISTUM Filium Dei uno nomine confitetur &c.* Numquid alius esset Episcoporum congregatorum sermo?

An. 373. VALENTINIANUS Imperator Legem hanc condidit dùm Trevisis esset: *Antistitem qui sanctitatem Baptismatis illicita usurpatione geminaverit, Sacerdotio indignum esse censemus.*

Similem fecit GRATIANUS, An. 377. „Eorum „condemnamus errorem qui Apostolorum præcepta „aliæ Christiani nominis Sacramenta sortitos, alio „rursus baptismate non purificant sed incessant, la- „vacri nomine polluentes „: Eas Leges retuli pro- „ut abbreviatæ sunt in *Cod. Justiniani Lib. I. Tit. vi. Ne sanctum Baptisma iteretur.* Textus illarum paulò fusior est in *Codice Theodos. Lib. XVI. eodem Titulo Leg. 1. & 2.* Nihil est his in Legibus, quod eas à Canonibus distinguat. Earum argumentum Ecclesiasticum est. Pena in Episcopos ejus contemptores lata similis est: *Sacerdotio indignum esse censemus.* Et stylus denique non repugnat. Totus *Liber XVI. Codicis Theodosiani* constat ex Legibus circa Fidem contra Hæreticos, & circa Disciplinam Ecclesiæ. Eiusdem generis multæ sunt in *Lib. I. Cod. Justin. XII. priores Tituli* circa materiam hanc versantur. Magna pars earum quæ sunt in *Tit. de Summa Trinit. & Fide Catholica*; in *Tit. v. de Hæret. & Manichæis*; in *vi. Ne sanctum Baptisma iteretur*, respiciunt Fidem. Plures quoque circa Disciplinam Ecclesiasticam & Monasticam versantur.

In *NOVELLIS Justiniani, QUINTA, de Monachis*, definit tempus Probationis ad admittendos Monachos; Formam in Abbatum Electione servandam, & quædam alia Capita Disciplinæ interioris Monasteriorum. *SEXTA* tres Partes continet, quarum 1^a. *de Moribus*; 2^a. *de Ordinatione*; 3^a. est *de Residentia Episcoporum.* Nov. LVIII. vetat Missam in domibus privatorum recitari, Nov. CXXIII. *de Episcopis, Clericis & Monachis*, statuit circa residentiam Episcoporum, convocationem Conciliorum, ætatem Presbyterorum, & aliorum Clericorum, eorumque Matrimonia, Preces publicas, aliaque multa ejusdem naturæ capita.

Ostendi in *Prima Parte*, qualis fuerit autoritas *Capitularium* Regum nostrorum. Ipsa partim componuntur ex Decretis, quæ respiciunt Fidem, & capita Disciplinæ omninò Ecclesiastica ordinant. Determinant ætatem necessariam ad Sacerdotium; modum recipiendi Religiosos; Abbatæque eligendi; quid Episcopi & Presbyteri scire teneantur; Sanctos, qui invocari debent; & generaliter omnia Disciplinæ Ecclesiasticæ puncta.

Primum Capitulare, An. 789. quod vulgò *Capitulare Aquisgranense* nuncupatur, continet 80. Articulos qui ferè singuli ad hoc argumentum pertinent. *Carolus Magnus* in eo loquitur imperativè. * *Jubet Art. 68.* „ Ut

* *Cap. 66. Lib. 1. juxta Collect. Anseg.*